

Om personalstiftelser

Av lektor Sune Kellgren

Skatteförfattningarna tillåta i princip icke direkta reserveringar för framtida kostnader annorledes än genom avsättningar till investeringsfonder och i viss begränsad omfattning genom utbetalningar av försäkringspremier och reserveringar för pensionering av anställda samt i vissa fall genom reserveringar för garantiförpliktelser. Ett undantag från det principiella förbudet att göra reserveringar för framtida kostnader utgör de skattefria avsättningarna till s. k. personalstiftelser. Till dylik stiftelse kan skattefri avsättning göras för belopp motsvarande beräknade kostnader för ett antal år framåt för personalvårdande verksamhet av det slag, som innefattas av stiftelsens ändamålsbestämning. Avsättningen kan jämväl avse uppförande eller anskaffning av anläggningar för socialvårdande ändamål. Detta innebär givetvis endast en *redovisning i förväg* av vissa kostnader, varvid alltså ökade kostnader för bolaget uppstå under det år avsättningar göras, medan i motsvarande mån lägre kostnader kommer att redovisas för de år, då stiftelsens medel tagas i anspråk för avsett ändamål. Möjligheten till en dylik förskjutning i tiden kan emellertid bli av värde speciellt i de fall, då andra möjligheter till vinstreglering icke är för handen.

I. Begreppet personalstiftelse.

I 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (PensStL) användes termen personalstiftelse som

sammanfattande benämning dels för stiftelser, som avse trygghandlet av betalning av pension åt anställda hos bolaget och efterlevande till anställda ("pensionsstiftelser") dels för stiftelser, som avse de anställdas eller deras anhörigas välfärd annorledes än genom pensionering (andra personalstiftelser än pensionsstiftelser). KL använder icke termen "personalstiftelse" fristående men talar i första stycket av punkt 2 av anv. till 29 § om pensionsstiftelse och i femte stycket av samma anvisningspunkt om "annan personalstiftelse än pensionsstiftelse". Euhuru alltså begreppet personalstiftelse i vidsträcktare bemärkelse måste anses innefatta jämväl pensionsstiftelser, har i litteraturen¹ termen personalstiftelse kommit att allmänt användas som benämning för alla andra slag av personalstiftelse än pensionsstiftelser. För enkelhetens skull använder jag här nedan termen personalstiftelse i ovan angivna inskränkta bemärkelse (= "annan personalstiftelse än pensionsstiftelse").

Det finns två olika slag av personalstiftelser, nämligen dels *bundna personalstiftelser*, d. v. s. sådana som bildats enligt PensStL, dels s. k. *fria personalstiftelser*, vilka bildats utanför denna lags bestämmelser.

¹ af Klercker, Resultatutjämnning mellan olika beskattningsår, Sthlm 1948 sid. 377 f. Hessler, Om stiftelser, Sthlm 1952, sid. 251. Hedborg, Lundell, Gärdin, Den nya företagsbeskattningen, Sthlm 1955, sid. 122 ff. Förslag till ändrad företagsbeskattning, SOU 1954: 19, sid. 341 ff.

II. Bundna personalstiftelser.²

Enligt 16 § PensStL kan aktiebolag "avsätta vinstmedel att användas för anställas eller deras anhörigas välfärd anordnas än genom beredande av pension."

Med anhöriga avses enligt lagberedningens förslag till PensStL (SOU 1937: 13, sid. 114) en vidsträcktare och mera obestämd krets än som omfattas av uttrycket efterlevande, exempelvis — där omständigheterna därtill föranleda — syster eller barnbarn till anställd. Begreppet välfärd kan anses omfatta de flesta former av social verksamhet.

Beslut om bildande av bunden personalstiftelse samt om överförande av vinstmedel till sådan stiftelse kan fattas endast av ordinarie bolagsstämman i samband med fastställande av balansräkningen (2 § 1 st.). Då avsättning till reservfonden resp. skuldregleringsfonden är att beräknas på årsvinsten utan avdrag för avsättning till personalstiftelse, kan sådan överföring endast göras av återstående vinstmedel (SOU 1937:13 sid. 157).

Enär stiftelsen för sin tillkomst förutsätter befintligheten av en stiftelseförmögenhet, stadgas att i samband med beslutet om bildande av personalstiftelse beslut jämväl skall fattas om överföring av minst 500 kr. till stiftelsen. Överföringen skall avse balansdagen. Den av lagstiftaren anvisade redovisningen av avsättningen till personalstiftelse innebär alltså en "i förväg" företagen vinstdisposition. Den till fastställande framlagda balansräkningen redovisar icke hela årets vinst odisponerad utan bolagets ställning under förutsättning av att styrelsens förslag till

² Uppmärksammas bör att "bundna personalstiftelser" i PensStL motsvaras av benämningen "andra personalstiftelser än pensionsstiftelser".

avsättning till personalstiftelse antages av bolagsstämman.

Redovisningen i balansräkningen kan lämpligen ske på följande sätt:

Skulder och eget kapital

Vinst å bolagets verksamhet	

Kvarstående vinst	220.000
Nettovinst för räkenskapsåret	700.000
Avgår överföring till personalstiftelse	<u>300.000</u> 400.000

Beslut om bildande av personalstiftelse skall ofördröjligen genom styrelsens försorg anmälas för registrering hos patent- och registreringsverket (2 § 4 st.). Rättssubjektivitet vinnes i och med att bolagsstämmans beslut om stiftelsebildningen införes i aktiebolagsregistret hos patent- och registreringsverket. Anmälan skall vara undertecknad av minst halva antalet styrelseledamöter eller verkställande direktör samt vara åtföljd av stadgad registreringsavgift (30 kr.).³

I bolagsstämmans beslut om bildande av stiftelsen

"skola upptagas tydliga bestämmelser om stiftelsens ändamål, om de villkor, under vilka förmån skall från stiftelsen utgå och om ordningen i övrigt för medlens använ-

³ Vid anmälan skall fogas 3 avskrifter av bolagsstämmoprotokollet, bestyrkta på sätt i 224 § st. 2 aktiebolagslagen stadgas. Äro samtliga aktier ej representerade på stämman, måste av handlingarna i ärendet framgå, att kallelse till densamma skett i enlighet med föreskrifterna i bolagsordningen. Av protokollet måste framgå vem som utsetts till ordförande vid stämman och vilka till justeringsmän samt att protokollet undertecknats av de sålunda utsedda. Avskrift av senast fastställda balansräkning skall bifogas, om den icke tidigare insänts till patent- & reg- verket.

dande, så ock om stiftelsens benämning, vilken skall innehålla ordet stiftelse och tillika ett kortfattat angivande av stiftelsens ändamål" (16 § 1 st. 2 p.).

Personalstiftelsens medel kunna överföras på annan sådan stiftelse eller pensionsstiftelse, som hör till bolaget eller i samband med överföringen bildas av bolaget. Möjlighet föreligger även att i vissa avseenden ändra bestämmelserna om stiftelsens ändamål och de villkor, enligt vilka förmån skall från stiftelsen utgå, samt ordningen i övrigt för medlens användande (PensStL § 15). Sådan överföring resp. ändring får ske om den påkallas av ändrade förhållanden eller eljest prövas lämplig. Den skall beslutas av den bolagsstämman, som fastställer balansräkningen. Tillsynsmyndighetens tillstånd skall inhämtas (16 § 2 st.).

För de bundna personalstiftelserna är Försäkringsinspektionen tillsynsmyndighet.

Enligt PensStL kan stiftelsens hela förmögenhet utgöras av genom bolagets avsättningar och räntegottgörelser grundad fordran hos bolaget. Särskilda bestämmelser finnas i aktiebolagslagen (ABL 101 § 5 mom.) angående den formella redovisningen i bolagets balansräkning av skulden till stiftelsen. Nedsättning av bolagets skuld till stiftelsen, annorledes än genom betalning å skulden, eller utbetalning av medel från stiftelsen till bolaget må äga rum endast i den mån som utgifter gjorts av bolaget i överensstämmelse med de för stiftelsen fastställda bestämmelserna (16 § 1 st. 3 p.).

Såsom framgår av ett senare avsnitt i denna uppsats, erfordras efter 1955 års ändring av skatteförfattningarna för rätt till avdrag vid taxeringen för avsättning

till personalstiftelse, att medlen kontant eller på därmed jämförligt sätt överförs till stiftelsen. Äger stiftelsen icke annan egendom än vanlig kontofordran hos bolaget, kunna dess angelägenheter handhas av bolagets styrelse. Om annan egendom än vanlig kontofordran hos bolaget tillfallit stiftelsen, måste antingen styrelse inrättas eller god man förordnas av rätten (5 §). För rätt till avdrag enligt de nya reglerna erfordras alltså att stiftelsen företrädes antingen av särskild styrelse eller av god man. Bolagsstämman som i 121 § ABL avses kan besluta, att stiftelsens angelägenheter handhas av en styrelse, varav högst två väljas av bolagsstämman och lika många av destinatärerna (de anställda hos bolaget); de sålunda valda skola utse ytterligare en ledamot, som skall vara styrelsens ordförande. Valperioden är högst tre år. Beslut om val av styrelse skall anmälas för registrering.

Bolagets revisorer skall jämväl granska stiftelsens räkenskaper och förvaltning. Om stiftelsen står under särskild förvaltning skall revisorerna avgiva särskilt yttrande rörande granskningen av stiftelsens förvaltning och räkenskaper till stiftelsens styrelse eller gode mannen. I revisionsberättelsen för bolaget skall revisorerna jämväl yttra sig om granskningen av stiftelsens räkenskaper och förvaltning.

PensStL innehåller särskilda föreskrifter om vad som skall ske med stiftelsen i händelse av att bolaget trätt i likvidation eller försatts i konkurs (16 § 1 st.). Enär PensStL innehåller utförliga bestämmelser angående stiftelsens organisation och förvaltning och vad som skall ske med stiftelsen i händelse av att bolaget trätt i likvidation eller försatts i konkurs, föreligger icke något behov av särskilda stadgar för stiftelsen.

III. Fria personalstiftelser.

För att en fri personalstiftelse skall konstitueras, fordras en rättshandling, som innebär att någon anslagit egendom att såsom självständig förmögenhet fortvarande tjäna ett bestämt ändamål och i vilken parterna äro stiftaren, mottagaren-förvaltaren samt de till förmån för vilka dispositionen sker, destinatärerna.

Enligt Hessler (a. a. sid. 165 f) äro rekvisiten för en stiftelse följande,

”att ett stiftelseförordnande meddelats, d. v. s. att det skett en viljeförklaring, vilken går ut på att stiftelsen skall bildas och som innefattar angivande av stiftelsens ändamål, att en förmögenhetsdisposition företagits samt att det utsetts en förvaltare, vilken åtagit sig att handha stiftelsen och verka för dess ändamål på föreskrivet sätt, sålunda att stiftelsen har en styrelse.”

Vilka äro de formella kraven vid stiftelsebildningen? Med stiftelsebildning avses här vad som med hänsyn till *stiftelseförordnandets form* och *förmögenhetsdispositionen* kräves för att stiftelsen skall vinna rättskapacitet.

Enligt svensk rätt uppställs icke något krav på viss form för *stiftelseförordnandet*. Men även om förordnandet t. ex. icke behöver upprättas skriftligen, upptages detta dock i praktiken vanligen i en särskild urkund. I regel lämnar stiftaren i stiftelseurkunden och/eller i ett särskilt reglemente mer eller mindre utförliga föreskrifter angående stiftelsens ändamål och hur detta skall tillgodoses, förvaltning, revision m. m. Om stiftelsen skall regleras av särskilda stadgar, kan utarbetandet av dessa även uppdragas åt annan, t. ex. stiftelsens styrelse.

Stiftelseförordnandet är i princip oåterkalleligt. Erkännande av myndighet, registrering eller dylikt erfordras icke för att stiftelsen skall vinna rättskapacitet.

I stiftelseförordnandet skall angivas ändamålet med stiftelsen. Följande moment kunna tänkas ingå i en typisk ändamålsbestämning.

1. Vad stiftelsen skall tjäna (stiftelsens syfte), t. ex. personalvård, förbättring av bostadsförhållanden, beredande av semesterhem.
2. Vilka som skola tillgodoses av stiftelsen (destinatärerna), t. ex. anställda eller deras anhöriga.
3. Hur stiftelsens syfte skall tillgodoses (stiftelsens verksamhetsföremål), t. ex. lämnande av kontanta bidrag vid sjukdom, olycksfall, arbetslöshet, byggnad och bedrivandet av semesterhem.

Bortsett från permutation⁴ är vid stiftelser ändamål ovillkorligen förpliktande. Varken under stiftelsens bestånd eller vid dess upplösning är det tillåtet att undandraga stiftelsens tillgångar det ändamål de skola tjäna och detta icke ens om samtliga destinatärer samtycka till ändringen. Det ändamål, varom här är fråga, är det som fastställdes av stiftaren.

Vidkommande *förmögenhetsdispositionen* utgör denna det enda egentliga formkrav, som följer med stiftelsebildningen. Förmögenhetsdispositionen skall ”ha den form, som vore nödvändig och tillräcklig för dispositionen, om den skett

⁴ Svensk rätt saknar regler om permutation, men enligt praxis äger Kungl. Maj:t att på ansökan av stiftelsen besluta angående ändring av stiftelsens ändamålsbestämning.

emot ett redan bestående rättssubjekt” (Hessler, a. a. sid. 189).

Även om bildandet av en fri personalstiftelse kan — bortsett från förmögensdispositionen — ske formlöst, ha dock i praxis de skatterättsliga reglerna angående avdrag vid taxeringen för till stiftelsen överförda belopp kommit att bli normerande ifråga om stiftelsens ändamålsbestämning och sättet för medlens överförande till stiftelsen liksom även ifråga om stadgarnas utformning och tillsynen över stiftelsen.

Rätt att bilda fri personalstiftelse tillkommer alla utan hänsyn till företagsform. Endast om rörelsen bedrivs som aktiebolag föreligger rätt att välja mellan bunden och fri personalstiftelse.

IV. Skatterättsliga regler avseende avdragsrätt för företaget vid avsättning till personalstiftelse.

Efter 1955 års ändring av skatteförfattningarna må skattskyldig enligt anv. till 29 § 2 p. 5 st. KL

”åtnjuta avdrag för medel, som avsatts till annan personalstiftelse än pensionsstiftelse, därest medlen kontant eller i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar till ett värde motsvarande den gjorda avsättningen överlämnas till stiftelsen.”

Som ytterligare förutsättning gäller, ”att stiftelens ändamål är sådant, att den skattskyldige vid direkt omkostnad för dylikt ändamål är berättigad till avdrag, samt att stiftelsen i övrigt uppfyller villkor motsvarande dem som i punkt 6 av anvisningarna till 53 § stadgas beträffande pensionsstiftelse.”

Av punkt 6 av anv. till 53 § KL framgår, att ifråga om bundna stiftelser inga ytterligare villkor uppställas ifråga om avdragsrätten. Däremot erfordras vid fria personalstiftelser, att stiftelsen är så anordnad att stiftelsens kapital och avkastning få användas endast för det ändamål som motiverat skattefrihet vid avsättningen till stiftelsen, att genom föreskrifter i reglementet eller eljest trygghet skapats för att stiftelsen så länge den består skall hava sådant ändamål samt att vid dess upplösning eller då det icke längre finnes någon förmånstagare i stiftelsen återstående medel antingen skall användas för dylikt ändamål eller anslås till välgörande eller eljest allmännyttigt ändamål . . . Som ytterligare villkor för avdragsrätt stadgas, att stiftelsen skall stå under länsstyrelsens tillsyn enligt lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser (StL) samt att den fått sina stadgar fastställda av tillsynsmyndigheten.⁵ Härigenom har man velat skapa garanti för att de ovan angivna villkoren uppfyllas. Länsstyrelsen har att utöva en fortlöpande kontroll över styrelsens förvaltning i enlighet med ändamålsbestämningen samt kontroll över stiftelsens räkenskaper. Uppmärksammas bör, att StL endast avser stiftelser, vilkas ändamål är allmännyttigt (8 §). Personalstiftelse, som icke kan betecknas som allmännyttig (t. ex. familjestiftelse) kan

⁵ 1955 års lagändring innebär en skärpning av tidigare gällande villkor för avdragsrätt i följande avseenden: 1. Medlen skola kontant eller på därmed jämförligt sätt överföras till stiftelsen. 2. Fria stiftelser skola stå under tillsyn enligt StL. Anmärkas bör att en tillfällig begränsning av avdragsrätten gällde för beskattningsåren 1952—54. Avdrag för dessa år medgavs endast för belopp, som erfordrades för att säkerställa bindande utfästelser, gjorda före ingången av beskattningsåret 1952.

icke stå under länsstyrelsens tillsyn, och följaktligen kan avdrag för avsättning till sådan stiftelse icke medgivas.⁶

Det är att observera, att inga utfästelser behöva göras till de anställda angående förmåner, som skola tillgodoses genom stiftelsen. Icke heller finnas några regler om begränsning av avsättningens storlek. Avsättning kan alltså ske med obegränsat belopp.

Förmögenhetsdispositionen

Enligt föreskrift i anvisningarna till kommunalskattelagen skall avsättning till personalstiftelse ske genom överlämnande till stiftelsen av kontanter, aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar till ett värde motsvarande avsättningen. Kravet på kontant eller därmed jämförlig avsättning innebär i och för sig icke förbud för stiftelsen att mot skuldebrev till företaget låna ut stiftelsens medel, men detta kan ske endast mot ställande av säkerhet för skuldebrevets infriande som godkännes av tillsynsmyndigheten. Sådan säkerhet kan utgöras av aktier, obligationer och in-teckningar i fastighet inom taxeringsvärdet. Vid utlåning bör skuldebrevet löpa med en ränta icke understigande den av affärsbankerna tillämpade räntan för medel innestående på sparkasseräkning.

I och för registrering är det tillräckligt att avsättning skett med belopp översti-

⁶ För aktiebolag skall följande handlingar bifogas ansökan till tillsynsmyndigheten: protokoll rörande stiftelsens bildande; för stiftelsen beslutade stadgar (2 ex.); uppgift om storleken och beskaffenheten av stiftelsen tillförd förmögenhet (t. ex. fotostatkopier av banksättningskvitto; specifikation av överlämnade värdepapper); uppgift om styrelseledamöternas namn och hemvist; registreringsbevis för bolaget.

gande 5.000 kronor. Övrig avsättning, d. v. s. den som göres i vinstreglerande syfte bör göras pr 31/12,⁷ enär stiftelsen är skattskyldig för inkomst och förmögenhet och avsättning pr 31/12, medför, att stiftelsen icke erhåller någon ränteavkastning att skatta för under första året.

Då man ännu icke vet något om de civilrättsliga lagföreskrifter som äro under utredning och som eventuellt kunna medföra viss ändring eller begränsning i rätten att förfoga över stiftelsens medel, kan det anses välbetänkt att icke göra alltför stora avsättningar till stiftelsen.

Ändamålsbestämningen

Då bland villkoren för avdragsrätt för avsättning till personalstiftelse bl. a. stadgas, att stiftelsens ändamål skall vara sådant, att rörelseidkaren vid direkt omkostnad för ändamålet är berättigad till avdrag för utgiften som driftskostnad, är det en fråga av stor vikt att avgöra, vilka ändamål som enligt lagstiftarens mening resp. rättspraxis härvid avses.

Helt allmänt kan sägas, att för avdragsrätt erfordras, att stiftelsens ändamål är sådant att det avser de anställdas eller deras anhörigas välfärd annorledes än genom pensionering. Stiftelsens ändamål kan sålunda innefatta de flesta former av social verksamhet, samt åtgärder för de anställdas nytta och trevnad. Däremot kan stiftelseändamålet icke innefatta sådana förmåner, som normalt ingå i personalens anställningsavtal eller kan vara föremål för förhandlingar i samband med löneavtal. Stiftelsen kan således icke avse av-

⁷ Vid brutet räkenskapsår balansdagen.

löning åt anställda.⁸ Icke heller kan här inrymmas kostnader för fri lunch åt personalen eller bidrag för täckande av personalmatsalarnas underskott.

Bland ändamål, som enligt lagstiftarens mening resp. rättspraxis avses, kan nämnas följande:

1. *Kostnader för personalvård i allmänhet*: bidrag till studier, utbildning, studieresor, fritidsverksamhet, personalföreningar bland de anställda och andra liknande åtgärder för personalvård.
2. *Anskaffande, subventionering och drivande av anläggningar för socialvårdande ändamål*: samlings- och fritidslokaler, daghem, bad- och tvättinrättningar, semesterhem, idrottsanläggningar och andra liknande anläggningar.
3. *Lämnande av bostads- och hyressubventioner* åt anställda och deras anhöriga.
4. *Anskaffande, förvaltning och förmedling av bostäder åt anställda och deras anhöriga*: anskaffande och iordningsställande av tomtmark för egnahemsbebyggelse samt försäljning av därav bildade egnahemstomter. Anskaffande av tomtmark för bostadsbebyggelse, bebyggande av densamma och försäljning av egna hem eller upplåtande av bostadslägenheter mot hyra. Förvaltning av stiftelsen tillhöriga fastigheter. Uthyrning av bostadslägenheter för vilka förfoganderätten förvärvats an-

⁸ Genom personalstiftelse synes dock kunna lämnas gåvor (även i form av kontanta utbetalningar) till personalen i samband med företagsjubileum eller vid företags upplösning.

norledes än genom förvärv av fastighet.

5. *Utgivande av kontantunderstöd* i samband med anställdas inträdande i pensionsåldern samt vid olycksfall och sjukdom, jämte begravningshjälp.

6. *Arbetslöshetsunderstöd*.

Till punkt 4.

Det har ansetts tveksamt, huruvida rörelseidkaren är berättigad till avdrag, om de avsatta medlen skola användas för uppförande av byggnader såsom semesterhem, samlingslokaler, idrottsanläggningar och bostäder. Vid direkt kostnad, d. v. s. om rörelseidkaren själv anskaffar eller uppför byggänder, är han berättigad till avdrag för ifrågavarande kostnader endast i form av årliga värdeminskningsavdrag. Fråga är då, om rörelseidkaren på omväg över en personalstiftelse skall kunna erhålla avdrag på en gång för hela kostnaden. 1944 års allmänna skattekommitté har som sin mening uttalat (SOU 1948: 22, sid. 176),

”att enligt kommitténs förmenande avdragsrätt enligt ifrågavarande bestämmelser föreligger jämväl då den skattskyldige vid direkt omkostnad skulle hava varit berättigad till avdrag endast i form av årliga värdeminskningsavdrag.”

Som stöd för denna uppfattning kan åberopas RÅ 1946 not Fi 135, som emellertid icke lämnar ett defintivt svar på frågan. (Rörelseidkarens bidrag lämnades till personalens verkstadsklubb för anskaffning av ett semesterhem för personalen. Klubben överlämnade i sin tur beloppet till en för ändamålet bildad stiftelse.)

Om ändamålet med stiftelsen är att anskaffa tomtmark för visst personalvårdande behov, är det ännu svårare att besvara frågan huruvida avdragsrätt föreligger, enär rörelseidkaren vid direkt omkostnad ej ens äger rätt till årliga värde minskningsavdrag för sådant ändamål. Företagsbeskattningskommittén har i sitt betänkande besvarat frågan på följande sätt (SOU 1954:19, sid. 344):

”Kommittén har för egen del uppfattningen, att gällande bestämmelser i kommunalskattelagen innefattar rätt till avdrag för till personalstiftelse överförda medel även om stiftelsens ändamål går ut på att anskaffa t. ex. tomtmark. Denna kommitténs uppfattning grundas på följande. Enligt praxis medges rörelseidkare avdrag för direkta bidrag till välfärdsanordningar, som väsentligen kommit anställda i företaget till godo. Till välfärdsanordningar har i detta sammanhang hänförs semesterhem (R. Å. 1946 not 135), idrottsplats (R. Å. 1949 not 575), personalbostäder och samlingslokal (R. Å. 1949 not 925) m. m. Den omständigheten att de av rörelseidkaren utbetalda bidragen sålunda avsetts skola användas för ändamål, som kan innefatta anskaffning av tomtmark, har alltså inte betagit rörelseidkaren rätten till avdrag vid beskattningen för de gjorda utbetalningarna. Då det sålunda får anses fastslaget att rörelseidkaren är berättigad till avdrag om han gjort direkt utgift för berörda ändamål till förening eller annan sammanslutning, bildad av anställda hos det ifrågakvarande företaget, bör enligt kommitténs mening avdragsrätt föreligga även för det fall, att medlen i stället överföres till en personalstiftelse med samma ändamål.”

Till punkt 5.

Ändamålet kan även vara att bereda de anställda ”pension” genom att till dem vid viss uppnådd ålder (vid inträde i pen-

sionsåldern eller senare) betala ut ett kapitalunderstöd, d. v. s. ett belopp en gång för alla. Tidigare har sådant kapitalunderstöd kunnat utgå från pensionsstiftelse, men efter den år 1950 företagna ändringen av anvisningarna till 31 § KL får från pensionsstiftelse ej utbetalas tillfälliga kapitalunderstöd. Departementschefen yttrade härom i propositionen angående införandet av ifrågakvarande bestämmelse (prop. 1950:93, sid. 203):

”Från pensionsstiftelse får . . . icke utbetalas t. ex. tillfälliga kapitalunderstöd. Anser sig ett företag böra lämna dylika understöd, synes det icke medföra någon olägenhet för företaget, om understöden utgå direkt ur rörelsen eller också från annan personalstiftelse än pensionsstiftelse.”

Då för avdragsrätt icke förutsättes att det avsättande företaget lämnat utfästelser om kapitalunderstöd och det icke heller finns någon bestämmelse om begränsning av avdragsbeloppets storlek, kan kapitalunderstödsstiftelsen i vissa fall tänkas bli ett lämpligt komplement till pensionsstiftelsen.

Till punkterna 1—6.

För att erhålla skattefrihet vid avsättningen till personalstiftelse är det ej tillfyllest, att ändamålsbestämningen utformats på sätt framgår av punkterna 1—6 här ovan. *Enligt anvisning till 29 § 2 p. 5 st. KL gäller alltid som oeftergivligt villkor, ”att stiftelsens ändamål är sådant, att den skattskyldige vid direkt omkostnad för dylikt ändamål är berättigad till avdrag”.* Detta villkor måste upptagas i bestämmelserna om stiftelsens ändamål, när det gäller beslut om bildande av bunden

personalstiftelse resp. utarbetande av stadgar för fri personalstiftelse.⁹

V. Skatterättsliga regler avseende beskattning av personalstiftelse.

I fråga om beskattning av personalstiftelse gäller som huvudregel, att personalstiftelser äro obegränsat skattskyldiga för såväl inkomst som förmögenhet. Från denna huvudregel finnes två undantag:

- a) *Bundna personalstiftelser* med vissa kvalificerade ändamål, nämligen stiftelser för arbetslöshetsunderstöd, sjukhjälp eller hjälp vid olycksfall äro allenast skattskyldiga för inkomst av fastighet vid den kommunala taxeringen samt skyldiga att erlagga skatt på grund av garantibelopp för fastighet.
- b) *Fromma stiftelser*, vartill hänföras stiftelser med huvudsakligt ändamål att främja vård och uppfostran av barn eller att lämna understöd för beredande av undervisning eller utbildning eller att utöva hjälpverksamhet bland behövande, äro allenast skattskyldiga för inkomst av fastighet, garantibelopp för fastighet och inkomst av rörelse vid den kommunala taxeringen samt för inkomst av rörelse vid den statliga taxeringen.

Alla *fria personalstiftelser* äro alltså —

⁹ Ett familjebolag hade bildat understödsstiftelse enligt 1 § PensStL med syfte att lämna understöd åt tjänstemän, som voro eller varit anställda i bolagets tjänst ävensom åt sådana tjänstemäns efterlevande. Yrkat avdrag för avsättningen avstyrktes av TI, enär det enligt utfästelserna framginge, att med inrättandet av understödsstiftelsen avsetts huvudsakligen ett förtäckt tillgodoseende av aktieägares intresse av delaktighet i bolagets vinst. PN vägrade avdrag. KR: ej ändring. RR 4/6 1958: lämnade besvären utan bifall, enär bestämmelserna om stiftelsens ändamål icke utgjorde hinder för att av stiftelsens medel understöd utbetalades under sådana omständigheter att, därest understödet utbetalats direkt av bolaget, detta icke ägt erhålla avdrag därför. (Jfr även RÅ 1948 ref. 52.)

om de icke äro hänförliga till fromma stiftelser — oinskränkt skattskyldiga för såväl inkomst som förmögenhet.

För skattepliktig stiftelse utgår den statliga inkomstskatten efter 15 % (10 § 2 mom. vid d Si) och förmögenhetsskatt med 1½ ‰ av den del av den beskattningsbara förmögenheten, som överstiger 5.000 kr (11 § 2 mom. Sf.). Härtill kommer den kommunala beskattningen.

Rätt till avdrag vid taxeringen för avsättning till fri personalstiftelse tillkommer alla rörelseidkare oavsett företagsform. Förutom rörelseidkare medges även jordbrukare avdrag för avsättning till fri personalstiftelse, om inkomsten av jordbruk redovisas enligt bokföringsmässiga grunder.

VI. Är avsättning till personalstiftelse gåva eller onerös disposition?

Enligt äldre uppfattning ansågs utbetalning av pension närmast kunna karakteriseras som gåva. Numera anser man pensionen vara en form av ersättning för utfört arbete. Detta är fullt klart i de fall, då arbetsgivaren vid anställningens början förbundet sig att pensionera arbetstagaren. Efter rättsfall år 1936 (NJA 251) anses lämnandet av pension eller pensionsutfästelse vara en onerös disposition även om någon utfästelse icke gjorts vid anställningens början.

PensStL och dess följdförfattningar bygga genomgående på den uppfattningen att pensionsprestation icke är att anse som gåva utan en onerös disposition.

Vid personalstiftelser har man icke en lika klar utgångspunkt vid bedömning av den rättsliga karaktären av den förmögenhetsdisposition, varigenom en personalstiftelse bildas, d. v. s. om det är fråga om en gåva eller om en onerös disposition.

I fråga om bunden personalstiftelse synes man i motiven till PensStL (SOU 1937:13 sid. 152 f) utgå ifrån att bildandet av sådana stiftelser saknade gåvokaraktär, enär de förmåner, som genom personalstiftelse skulle beredas personalen, i allmänhet "framstå såsom förmåner på grund av anställning hos bolaget". Enligt lagberedningen borde därför bunden personalstiftelse befrias från gåvoskatt.

Starka skäl tala för att även ifråga om fria personalstiftelser, som uppfylla de i KL angivna villkoren för att avdragsrätt vid avsättningen skall föreligga, anse den rättsliga karaktären av förmögenhetsdispositionen vid stiftelsens bildande vara en onerös disposition. Stiftelsebildningar, varom här är fråga, sakna i regel helt gåvokaraktär. Det skulle därför icke vara en tillfredsställande lösning, om förmögenhetsdispositionens karaktär skulle bedömas olika vid bundna och fria personalstiftelser. Godtages detta resonemang, skulle alltså såväl bundna som fria personalstiftelser vara fritagna från gåvoskatt för till stiftelsen avsatta medel.

Men även om avsättningen till bunden eller fri personalstiftelse icke är att betrakta som gåva utan som en onerös disposition, har den i allt fall en annan karaktär än vanliga rörelseomkostnader. Detta kommer till uttryck i PensStL:s bestämmelser, att avsättning till bunden stiftelse utgör disposition av bolagets vinst. Det är således bolagsstämman och icke styrelsen, som har rätt att besluta avsättningen. Att avsättningens storlek kan bestämmas godtyckligt, motiverar, att aktieägarna själva böra få taga ställning till saken. Hessler (a. a. sid. 250 f) håller för sannolikt "att det här är fråga om en tvingande aktiebolagsrättslig regel". Om så är fallet torde därav följa, att även en

avsättning som aktiebolag gör till fri personalstiftelse, bör betraktas som vinstdisposition i den meningen att bolagsstämman har att besluta därom. Hessler anser det emellertid tveksamt om avsättning till bunden eller fri stiftelse även i andra hänseenden är att bedöma som vinstdisposition (t. ex. vid beräkning av vinstutdelning, som må påkallas av aktieägareminoritet enligt ABL 75 § 2 st.).

VII. Är mottagaren av penning- eller naturaförmån från personalstiftelse skattskyldig härför?

Vidkommande frågan om mottagaren av penning- eller naturaförmån från personalstiftelse är skattskyldig härför konstateras, att KL icke innehåller några direkta föreskrifter härom. Då för avdragsrätt vid avsättning till stiftelsen stadgas, att utgiften skall vara av sådant slag, att den skattskyldige vid direkt kostnad skall vara berättigad till avdrag härför, synes rimligt att skattskyldigheten för mottagaren av förmån från stiftelsen bedömes efter samma grunder som om förmånen utgått direkt från företaget.

Om och i den mån skattskyldighet föreligger är det fråga om inkomst av tjänst. Den ledande principen i lagstiftningen har varit, att värdet av *alla* förmåner på grund av tjänst skulle, oavsett deras beskaffenhet, utgöra skattepliktig intäkt. Genom de år 1956 vidtagna ändringarna av 32 § KL och tillhörande anvisningar har vissa regler utformats för beskattning av naturaförmåner. Redan före 1956 års lagändring ansågs mer bagatellartade naturaförmåner icke medföra skatteplikt och detta var framför allt förhållandet, om de icke ansågs innebära någon minskning av den anställdes levnads-kostnader eller om förmånerna icke kun-

nat utbytas mot pengar och om de icke haft karaktären av ersättning för utfört arbete (utan i stället varit trivselbefrämjande).

Huvudregeln i 32 § 3 mom. KL innehåller de absolut ofrånkomliga kriterierna på skattefria förmåner för anställda:

1. förmånen skall vara "*av mindre värde*"
2. den skall utgå i *annat än pengar*
3. den skall kunna antagas *icke vara avsedd att utgöra direkt vederlag för utfört arbete*.

Skattefriheten avser *alla slag av naturaförmåner*, som utgått på sådant sätt, att ovannämnda villkor enligt huvudregeln kan anses uppfyllda. Av anvisningarna till 32 § KL framgår, att vid bedömningen av skatteplikten hänsyn dessutom skall tagas till den besparing i normala levnads-kostnader, som förmånen kan ha inneburit för den skattskyldige. Bestämmelsen att förmånen skall vara av mindre värde kan vid tillämpningen ge anledning till ett besvärligt gränsdragningsproblem. Ehuru den s. k. 400-kronorsgränsen ifråga om uppgiftsskyldigheten icke är normerande, när det gäller att avgöra vad som är att anse som "*mindre värde*" ifråga om skattskyldigheten, bör dock observeras departementschefens uttalande, att denna värdegräns just valts "*med tanke på vad som enligt de nya bestämmelserna i kommunalskattelagen i åtskilliga fall kan tänkas bli bedömt som skattefritt*." Den som är intresserad av mera detaljerade uppgifter hänvisas till Riksskattenämndens meddelande nr 1 år 1958.

Kontanta utbetalningar från stiftelsen till anställda eller deras anhöriga skall alltid beskattas, därest det icke är fråga om utbetalning av sådant slag, att denna jämlikt 19 § KL icke skall räknas som skatte-

pliktig intäkt (t. ex. stipendier till studerande vid undervisningsanstalter eller eljest avsedda för mottagarens utbildning).

Vad därefter angår stiftelsens skyldighet att utan anmaning lämna *kontrolluppgift* till ledning för inkomsttaxeringen hänvisas till taxeringsförordningen. Härav framgår, att för stiftelsen gäller samma uppgiftsskyldighet som för det företag, till vilket stiftelsen är knuten. Kontanta utbetalningar från stiftelsen skall, oavsett beloppets storlek, alltid uppgivas. För alla naturaförmåner från stiftelsen gäller 400-kronorsregeln utan de inskränkningar och villkor, som förekrivits ifråga om motsvarande rätt till skattefrihet. Det bör alltså observeras, att reglerna för uppgiftsskyldighet å ena och föreskrifterna om befrielse från skattskyldighet för vissa naturaförmåner å andra sidan icke korrespondera.

Avslutning.

Enligt av företagsbeskattningskommittén verkställd utredning (sid. 345 ff) har avsättning till personalstiftelser skett endast i relativt ringa omfattning. Den 1/1 1953 utgjorde antalet bundna personalstiftelser 90 med sammanlagt kapital av omkring 11,5 mkr. Av en av Sveriges Industriförbund verkställd undersökning framgår, att 177 av i undersökningen ingående 985 aktiebolag bildat fria personalstiftelser med ett sammanlagt kapital av omkring 68 mkr, varav 46 mkr utgjordes av fordringar hos bolaget.

Den åtstramning i företagens möjligheter att företaga vinstreglerande dispositioner, som åsyftas med de år 1955 genomförda ändringarna i reglerna för företagsbeskattningen, kommer sannolikt att medföra större intresse för bildandet

av personalstiftelser och avsättningar till dessa.

Vid bildandet av personalstiftelse ställes företaget inför valet mellan bundna och fria personalstiftelser. Bildande av bunden personalstiftelse står öppet endast för aktiebolag, medan övriga rörelseidkare äro hänvisade till de fria stiftelserna. Ett aktiebolag kan alltså välja mellan bunden och fri personalstiftelse. Vid val mellan bunden och fri *pensionsstiftelse* ha bolagen ofta föredragit den fria stiftelsen, emedan man härigenom dels erhållit möjlighet undgå offentlig tillsyn, dels kunnat tillförsäkra stiftelsen rätt att använda icke blott avkastningen på stiftelsens kapital utan jämväl kapitalet. Uppmärksammas bör, att ifråga om bundna *personalstiftelser* stiftelsens hela kapital kan få användas för fullföljandet av stiftelsens ändamål. Vidare är offentlig tillsyn numera ett av villkoren för skattefrihet för avsättning även till fri personalstiftelse. Bildande av bunden personalstiftelse är således icke förenat med några som helst nackdelar i jämförelse med fri personalstiftelse. Tvärtom kan man med hänsyn till den skattebefrielse, som vissa bundna personalstiftelser såsom ovan framhållits åtnjuta, anse dessa vara ur aktiebolagets synpunkt att föredraga framför de fria personalstiftelserna.

Stadgar för

N. N. Aktiebolags Personalstiftelse

§ 1.

Stiftelsens benämning är N.N. Aktiebolags Personalstiftelse.

§ 2.

Stiftelsens ändamål är att utan enskilt vinstsyfte uteslutande för personer, som äro eller

varit anställda hos N.N. Aktiebolag (här nedan kallat bolaget) eller äro anhöriga till sådana personer

dels bestrida kostnaderna för sociala och andra välfärdsanordningar, för bidrag till studier, utbildning, studieresor, fritidsverksamhet, personalföreningar bland de anställda och andra liknande åtgärder av personalvårdande och trivselbefrämjande natur, varom bolaget må besluta,

dels anskaffa samlings- och fritidslokaler, daghem, bad- och tvättinrättningar, semesterhem, idrottsanläggningar och andra liknande anläggningar samt subventionera och omhänderhava verksamheten i dessa,

dels utgiva bostads- och hyressubventioner åt anställda och deras anhöriga,

dels anskaffa och för egnahemsbebyggelse iordningställa tomtmarksområden samt för uppförande av egna hem försälja därigenom bildade egnahemstomter,

dels anskaffa för bostadsbebyggelse lämplig tomtmark, bebygga densamma och försälja egna hem eller upplåta bostadslägenheter mot hyra,

dels förvalta stiftelsen tillhöriga fastigheter,

dels uthyra bostadslägenheter för vilka förfoganderätten förvärvats annorledes än genom förvärv av fastighet,

dels utgiva kontantunderstöd i samband med anställdas inträdande i pensionsåldern samt vid olycksfall och sjukdom jämte begravningshjälp,

dels utgiva arbetslöshetsunderstöd, allt i den utsträckning bolaget vid direkt omkostnad för dylika ändamål vid taxering till inkomstskatt är berättigat till avdrag för utgifterna härför antingen på en gång eller i form av årliga värdeminskningsavdrag.

Vad ovan sagts skall icke utgöra hinder för stiftelsen att tillfälligtvis upplåta lägenhet till annan än vid bolaget anställd eller f. d. anställd, då ingen dylik person önskar förhyra ledigbliven lägenhet varöver stiftelsen förfogar.

Bolaget är berättigat att av stiftelsen utfå gottgörelse för av bolaget utbetalt belopp, som avser stiftelsens ändamål.

§ 3.

Stiftelsen är grundad på ett av bolaget tillskjutet kapital på 10.000 kronor och är avsedd att mottaga de ytterligare belopp, som bolaget eller annan kan komma att anslå till stiftelsen.

De medel, som av bolaget ställts och i framtiden eventuellt komma att ställas till stiftelsens förfogande, skola utbetalas kontant till stiftelsen eller ock överlämnas i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar, därvid avsättningens storlek beräknas till det värde tillgångarna vid överlämnandet ha.

Kapital, som en gång tillförts stiftelsen, får icke senare återbetalas till bolaget utan skall utslutande användas för i § 2 angivna ändamål, varvid ej blott avkastningen av stiftelsens medel utan jämväl dess kapital må tagas i anspråk. Stiftelsen må dock till bolaget utlåna kontant erhållna medel mot skuldebrev löpande med en lägsta ränta motsvarande vad affärsbankerna gottgöra för medel inestående på sparkasräkning och med säkerhet i form av aktier, obligationer eller inteckningar i fastighet inom taxeringsvärdet.

Stiftelsen tillhöriga medel, som icke inestå hos bolaget eller eljest blivit vid deras överlämnande till stiftelsen på särskilt föreskrivet sätt bundna, skola i avvaktan på användning för stiftelsens ändamål placeras på sätt stiftelsens styrelse bestämmer, såsom i bank, obligationer, förlagsbevis, inteckningsreverser eller andra skuldebrev, i aktier eller fastigheter.

§ 4.

Stiftelsens angelägenheter skola handhavas av en styrelse, bestående av tre ledamöter jämte lika många suppleanter. Styrelseledamöter och suppleanter skola utses av bolagets styrelse. En styrelseledamot och suppleant för honom skola utses bland personer, som är anställda vid bolaget och som icke äro ledamöter eller suppleanter i bolagets styrelse.

Styrelsen utser inom sig ordförande, som kallar till sammanträde, när han så finner erforderligt eller någon av styrelsens övriga ledamöter därom hemställer. Sammanträde skall hållas minst en gång om året. Till sammanträde skola, där så ske kan, samtliga ordinarie ledamöter kallas. Anmäler någon av dem förfall

eller kan kallelse av viss ledamot icke ske, skall suppleant kallas i hans ställe.

Styrelseledamot eller suppleant må, ändå att den tid, för vilken han blivit utsedd, ej gått till ända, av bolagets styrelse skiljas från uppdraget. I sådant fall, så ock då styrelseledamot eller suppleant eljest avgår, skall ny styrelseledamot resp. suppleant ofördröjligen utses för återstoden av företrädarens mandattid.

Styrelsen är beslutför, när minst två ledamöter äro närvarande och om beslutet ense.

Vid styrelsesammanträde skall föras protokoll, som justeras av den vid sammanträdet fungerande ordföranden jämte ytterligare en i sammanträdet deltagande ledamot.

Stiftelsens styrelse skall ha sitt säte på samma ort som bolagets styrelse.

Å stiftelsens vägnar utfärdade handlingar skola, för att vara för stiftelsens bindande, under-tecknas av den eller de personer, som styrelsen därtill utser.

§ 5.

Styrelsen skall ombesörja, att för stiftelsen föras fullständiga räkenskaper, som per den dag, då bolagets räkenskapsår tilländalöper, sammanföras i fullständigt bokslut.

För varje år skall styrelsen upprätta och inom 60 dagar efter räkenskapsårets utgång till revisorerna överlämna berättelse över förvaltningen av stiftelsens angelägenheter. I denna berättelse skall lämnas noggrann redogörelse för stiftelsens tillgångar och eventuella skulder vid årets in- och utgång samt för stiftelsens inkomster och utgifter under året.

§ 6.

Styrelsens förvaltning och stiftelsens räkenskaper skola årligen granskas av de för bolaget utsedda revisorerna, vilka inom 80 dagar efter räkenskapsårets utgång till stiftelsens styrelse skola överlämna revisionsberättelse avseende sistförflutna räkenskapsår.

Revisorerna äga rätt att när som helst inventera stiftelsens kassa och övriga tillgångar samt att granska stiftelsens alla böcker, räkenskaper och andra handlingar. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må icke av styrelsen eller styrelseledamot förvägras.

Styrelse- och revisionsberättelser skola årligen

gen föreläggas bolagets styrelse, som beslutar om ansvarsfrihet för stiftelsens styrelse. Beslut om ansvarsfrihet skall anses innebära att det civilrättsliga ansvaret för stiftelsens förvaltning övergår på bolaget.

§ 7.

Denna stiftelse är en fri stiftelse och skall alltså icke vara underkastad bestämmelserna i lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser.

§ 8.

Skulle bolaget upphöra skall stiftelsen upplösas. Stiftelsens styrelse må ock, när den så finner lämpligt, besluta om stiftelsens upplösning.

Vid stiftelsens upplösning skola då befintliga medel enligt styrelsens bestämmande användas till beredande av förmåner enligt stiftelsens ändamålsbestämning till personer, vilka innehaft anställning hos bolaget eller äro anhöriga till sådana personer. Skulle tillgångar därefter åter-

stå, skola de likaledes enligt styrelsens bestämmande *antingen* överföras till någon eller några av bolagets pensionsstiftelser *eller* användas till välgörande eller eljest allmännyttigt ändamål, som av länsstyrelsen i det län, där styrelsen har sitt säte, må anvisas.

§ 9.

Beslut om ändring av dessa stadgar kan fattas av stiftelsens styrelse. Beslut skall för att bliva giltigt godkännas av bolagets styrelse och av tillsynsmyndigheten.

Ändring av stadgebestämmelser, som avse stiftelsens ändamål eller som röra användning av stiftelsens tillgångar vid upplösning må icke äga rum. Ej heller må ändring ske i vad i detta stycke föreskrivits.

Förestående stadgar antogos av N.N. Aktiebolags styrelse den — — —, betygar:

(ort och datum)